



Prof. Dr. Şerafettin Sevim



Ayşenur Eliuz

Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Rolleri ve İMKB’de Bir Araştırma

Prof. Dr. Şerafettin SEVİM

Dumlupınar Üniversitesi, İİBF

Ayşenur ELİUZ

Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens.

Özet

SPK mevzuatına göre 2003 yılından itibaren halka açık şirketler, denetim komitesi oluşturmuşlardır. İzleyen dönemlerde BDDK da mali sektör için denetim komitesinin kurulması üzerine bazı düzenlemeler getirmiştir. Böylece ülkemizde “denetim komitesi” kavramı denetim literatüründeki yerini almıştır. Denetim komitesinin işlevleri; yönetime yardımcı olmak, finansal raporlama sürecini izleyerek doğru finansal raporların üretilmesine olanak sağlamak, olası hata ve hilelere, yönetim başarısızlıklarına engel olmak suretiyle ortakların çıkarlarını korumak, bağımsız dış denetim ve iç denetim çalışmalarını gözlemleyerek onlara yardımcı olmaktır. Türkiye’deki halka açık şirketler için denetim komitelerinin oluşturulmasının iç denetimin etkinliğini artırması beklenmektedir. Çalışmada da geçen dört yıl içerisinde oluşturulan ve işletilen denetim komitelerinin iç denetimin etkinliği üzerindeki rolleri araştırılmıştır. İMKB’de yapılan araştırmada, komitelerin iç denetimin etkinliğini kısmen sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Şirketlerin faaliyet süresi ve halka açıklık oranı ile komitelerin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında bir ilişki bulunamamıştır. İç denetimin etkinliğini sağlamak için sorulan sorulardan biri olan denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi bakımından sektörler arası farklılık olduğu ve bu farklılığın mali ve hizmetler sektöründen kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denetim komitesi, kurumsal yönetim, etkin iç denetim, İMKB şirketleri

Abstract (The Roles of Audit Committees on the Efficiency of Internal Audit and a Study at Istanbul Stock Exchange)

According to the Capital Markets Board (CMB) regulations, public companies have formed audit committees since 2003. During the periods following the CMB, Banking Regulation and Supervision Agency laid down some amendments for the establishment of the committee in the financial sector. Therefore, the concept of “audit committee” took its place in the literature of auditing in our country. The functions of the audit committee are as follows: to assist management, to enable accurate financial reports by monitoring the process of financial reporting, to protect the interests of the shareholders by preventing the probable faults and frauds and management failures, to facilitate independent external and internal audit committees by monitoring them. It is expected that establishing audit committees for public companies in Turkey will boost the efficiency of internal auditing. In the study, the roles of the audit committee, which has been formed and run in the last four years, on the efficiency of internal auditing were analysed. In the study, carried out at Istanbul Stock Exchange, it was concluded that the committee had partially provided the efficiency of internal audit. No relation was found between the

duration of activity and the rate of publicity of the companies and the level of efficiency of internal audit the committee had achieved. With regard to one of the question asked to accomplish the efficiency of internal audit- "To what extent was the audit committee able to achieve the budget targets?", it was concluded that there was a difference between the sectors and this difference resulted from the fiscal and service sectors.

Key Words: Audit Committee, Corporate Governance, Efficient Internal Audit, Istanbul Stock Exchange Companies

Giriş

Yönetimdeki başarısızlık, mali tablolar da yapılan manipülasyonlar ve bunun sonucu ortaya çıkan şirket skandalları, mali tabloların kalitesini ve denetim sürecini sorgular hale getirmiştir. Birçok gelişmiş ülkede şirketler, yönetim anlayışındaki gelişmelere koşut, organizasyon yapılarında denetim komitesine yer vermişlerdir. Mali tablolara olan güveni tekrar sağlamak için denetim komitesi kilit rol oynamaktadır. Ülkemizde de SPK ve bankacılık sistemini düzenleyen mevzuata göre 2003 yılından itibaren denetim komitesi uygulaması başlamıştır. Bu çalışmada mali tablolara olan güvenin sağlanması ve buna bağlı olarak menkul kıymet borsasına etkilerinin olumlu olması için, denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğinde rollerinin olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmaya ilişkin temel kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde yapılan araştırmanın problemi, amacı, hipotezleri, kapsamı, yöntemi belirlenmiştir. Son bölümde ise bulgular değerlendirilerek sonuç ve öneriler ile çalışma tamamlanmıştır.

1. Çalışma İle İlgili Temel Kavramlar

Denetim Komitesi Kavramı

Gelişmiş ülkelerde 1940'lardan yana uygulanmakta olan ve sürekli tartışılan, ülkemizde ise son dört yıldır gündeme gelen denetim komitesi kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Denetim komitesi bağımsız denetçilerin bağımsızlığını destekleyen, onlara bu konuda yardımcı olan, bunun yanında şirketin iç kontrollerini ve dış finansal raporlama sürecinin izlenmesinden de

sorumlu olan seçilmiş bir idari komisyondur (Arens ve Loebbecke, 1997 : 84).

Denetim komitesi, şirketin finansal ve operasyonel faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde gözlem altında tutulmasına yönelik çalışma ve öneride bulunan, yönetim kurulu üyeleri arasından seçilen ve en az iki üyeden oluşan kuruldur (SPK, 2003 : 51-52).

Denetim komitesi, kurumsal yönetim ilkelerine göre şirket performansı ile ilgili her türlü iç ve dış denetimin yeterli, şeffaf şekilde yapılmasını sağlayan ve finansman, muhasebe, şirketler mevzuatıyla ilgili deneyime sahip en az iki üyeden oluşan bir komitedir (Tüsiad, 2002: 24-25).

Bu tanımlardan çıkarılacak yeni bir tanım ise şu şekilde olabilir; denetim komitesi, bağımsız denetimin bağımsızlığını destekleyen, kurumsal yönetim ilkelerine göre şirket performansı ile ilgili iç ve dış denetimin yeterli ve şeffaf yapılmasını sağlayan, iç denetçi-dış denetçi-yönetim kurulu arasında köprü görevini üstlenen, en az iki üyeden oluşan idari komisyondur. Farklı ülke uygulamalarında üç veya beş kişiden de oluşmaktadır.

Etkili bir denetim komitesi, kurumsal yönetim mekanizması için gerekli bir unsurdur. Kurumsal yönetim kodları veya yasal düzenlemeler ile özellikle borsaya kayıtlı şirketlerin böyle bir komiteye sahip olması gerektiği tavsiye edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Goodwin, 2003: 265).

Düzenlemelerde komitenin kaç üyeden oluşacağı konusunda farklı uygulamalar görülmektedir. Örneğin Blue Ribbon Komisyonun tavsiyesinde komitenin en az bağımsız üç üyeden oluşması gerektiği belirtilmiştir. Aralık 1999'da New York Menkul Kıymetler Borsası (NYSE) ve NASDAQ'ın denetim komitesine ilişkin

düzenlemelerine göre; komite şirketten ve yönetimden bağımsız en az 3 üyeden oluşmalıdır (Demirbaş ve Uyar, 2006: 133). Çoğu ülkede denetim komitesi yönetici dışında üç veya beş üyeden oluşur. Yöneticilerin çoğu iş dünyasından finans bilgisi olan kişilerdir (Mertz, 1993, 43). Üyelerin muhasebe ve finans konusunda bilgili olmaları istenmektedir. Üyeler bir oryantasyon eğitimi alarak göreve başlamalı ve sürekli bir eğitim programına dahil olmalıdırlar (Ararat, 2003: 3).

Üyelerinin bağımsız olması, komitenin etkinliğini artıracaktır. Bağımsız olarak adlandırılabilmesi için bir şirketin denetim komitesi üyesinin; yönetim kurulunun veya kurulun başka bir komitesinin bir üyesi olarak sahip olduğu olanaklar dışında şirketten;

- Danışmanlık veya başka bir sebep karşılığı bir ücret kabul edemez,
- Şirketin veya onun herhangi bir alt kuruluşunun bağımlı kişisi olamaz. (Sarbanes Oxley Yasası, 2002 : 15).

Denetim komitesi görevini yapmak için yönetimden ve denetçilerden bağımsız olan profesyonel danışmanlardan denetim dışı hizmetlerinin değerlendirilmesi, yıllık raporların ve yönetim raporlarının tartışılması, şirketin karşı karşıya olduğu riskler, karmaşık muhasebe ve finans konularında hizmet ve yardım alabilir. (Denetim komitesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Braiotta,1999; Argüden, 2006; Eşkazan, 2003;30-31; Uzay, Ocak 2003:71-82; Akar-karasu, 2000:26-31; Dağlı,2000: 29-32.)

Denetim Komitesinin Şirket Örgüt Yapısı İçindeki Yeri

Denetim komitesinin etkin çalışabilmesi ve bağımsız olabilmesi için komuta yerine kurmay hattında çalışması genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. Böyle bir yapı sadece yönetim kurulu üyelerine karşı sorumlu olmasını sağlamaktadır. Komitenin komuta kademesinde yer almaması, yönetim kurulu ile iç denetçiler ve bağımsız denetçiler arasında doğrudan bir iletişim kurulmasına yardımcı olur. Komite bu konumuyla yönetim kurulunu izler, iç denetçilerin çalışmalarıyla birebir ilgilenir

ve iç denetimin etkin çalışmasını gözetler (Ayrıca bkz: William ve Diğerleri 1998 : 278).

İç Denetimde Denetim Komitesinin Rolü

İç denetim, örgüte hizmet etmek, örgütün faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmek amacıyla, örgüt içinde kurulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur. İç denetim, bir kontrol faaliyetidir ve diğer işletme içi kontrollerin etkinliğini ve yeterliliğini araştırmaktadır. İç denetimin amacı; üst yöneticilerin ve yönetim kurulu üyelerinin sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmaktır. Bu amaç çerçevesinde iç denetimin kapsamı; örgütün iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği ile sorumlulukların yerine getirilmesindeki başarı düzeyinin kalitesini inceleme ve değerlemeyi içerir. İç denetim kapsamındaki hedefleri ise şu noktalarda toplamak mümkündür:(Yılancı ve Sevim, 1991: 132)

- Mali nitelikte ve mali nitelikte olmayan faaliyetlere ilişkin bilgilerin doğruluğu, güvenilirliği ve bu bilgileri tespit etmek, ölçmek, sınıflandırmak ve raporlamak için kullanılan araçların gözden geçirilmesi,
- Raporlar ve işlemler üzerinde önemli etkileri olan kanunların, sistemlerin, planların ve politikaların raporlar ve işlemlere uygunluğunu sağlamak için kurulan sistemi gözden geçirme ve örgütün bunlarla uyum içerisinde olup olmadığını belirleme,
- Kaynakların ekonomik ve etkin kullanımının sağlanması,
- Faaliyetlerin veya programların amaç ve hedefleri doğrultusunda yerine getirilmesi. (Ayrıca bkz: Uzay, Mayıs 2003; 209-211, Kepekçi, 2000; 60-65, Yılancı; 2003; 9-11, Özer,1997; 79-80, Güredin ve Fevzi; 153-159)

Etkin bir iç denetimden kastedilen, örgütün yukarıda sıralanan amaçlara ulaşma derecesidir. İç denetim biriminin kurulmuş olması, her zaman bu amaçları sağladığı anlamına gelmez. Yönetimdeki eksiklikler, mali tablolardaki hatalar ve hileler iç denetimin etkin olmamasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde şirketler iç denetimin etkinliğini arttırmak için denetim komitesi oluşturmaktadırlar. İç denetimin etkinliğini ölçmek ve bu etkinlikte denetim komitesinin rolünü belirlemek için, iç denetimin amaçlarından yola çıkılarak; “denetim komitesi şirket karımı arttırmıştır, denetim komitesi verimlilik artışı sağlamıştır, denetim komitesi hata ve yolsuzlukları önlemiştir, denetim komitesi yönetim politikalarına bağlılığı arttırmıştır, denetim komitesi bütçe hedeflerini tutturmuştur, denetim komitesi vergi cezası sayısını azaltmıştır, denetim komitesi dış denetçilerden şartlı veya olumsuz görüş alma sayısını azaltmıştır.” önermeleri geliştirilebilir.

Avrupa Komisyonu 1996 yılında yayımladığı “Green Paper on Auditing” adlı çalışmada “Güçlü iç denetim fonksiyonu olmayan şirketler komitenin sorumluluğunu yerine getirebilmesi için gerekli bilgileri sağlamakta yetersiz kalacaktır” demiştir. Bu durum tersi için de geçerlidir. Yani komite de iç denetim bölümünün etkin olarak çalışmasına katkı sağlayacaktır. Komite, iç denetim bölümünün kalitesini; iç denetçilerin tarafsızlıklarını sürdürme, devamlı mesleki eğitime tabi tutma, bilim ve teknolojiye gelişmeleri takip ederek kendini bu alanda geliştirme, mesleki niteliklerini iyileştirme ve sertifikasyon gibi alanlarda teşvik ederek arttırabilir. (Uyar, 2005: 22).

İç denetimin etkinliğini sağlamada komitenin görevleri şunlardır: (Yılcı, Ocak 2003 : 26).

- İşletmenin dönemsel ve ara finansal raporlamayla ilgili iç kontrol etkinliğini, bilgi teknolojilerindeki emniyet ve kontrolü de kapsayan biçimde değerlendirmek,
- İç ve dış denetçilerin finansal raporlamayla ilgili iç kontrol

incelemelerinin boyutlarını kavramak ve önemli bulgu ve tavsiyelerle ilgili raporları yönetim yanıtlarıyla birlikte elde etmek ve değerlendirmek,

- Yasalara ve yönetmeliklere uygunluğu izleyen iç kontrol sistemin etkinliğini, yönetim soruşturmasının sonuçlarını ve her türlü disiplin olayını yeniden incelemek,
- Yasal kurumlarca yapılan her denetimin bulgularını ve görüşleri yeniden gözden geçirmek,
- Şirket personeline etki kurallarının iletilmesi ve uygunluğunun izlenmesi için kullanılan süreci yeniden gözden geçirmek,
- Yönetim ve hukuk müşavirliğinden yasalara uyumla ilgili her türlü olaydaki gelişmeleri düzenli olarak elde etmek,
- İç denetim kadrosunun kurulması ve işleyişinin sağlamak,
- İç denetim bölümü ile koordinasyon sağlamak,
- İç denetim bölümünün çalışmalarını izlemek, iç denetim bölümünden gelen raporlar ve önerileri dikkate almak ve
- İç denetim programlarını gözden geçirmektir.

Denetim komitesinin iç denetim sürecindeki sorumluluklarına ve gözetim faaliyetlerine bakıldığında önemli rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu rolüne dayanarak da iç denetimin, denetim komitesi kurulduktan sonra daha etkin olacağı düşünülmektedir.

Denetim komitesinin iç denetimin etkinliğine katkısının olup olmadığını belirlemek için aşağıdaki sorular sorulabilir:

- Denetim komitesi kurulduktan sonra şirketin karında artış görülmüş müdür?
- Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette verimlilik artışı sağlanmış mıdır?

- Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette hata ve yolsuzluklar önlenmiş midir?
- Denetim komitesi kurulduktan sonra yönetim politikalarına bağlılık artmış mıdır?
- Denetim komitesi kurulduktan sonra bütçe hedefleri tutturulmuş mudur?
- Denetim komitesi kurulduktan sonra alınan vergi cezası sayısında azalma var mı?
- Denetim komitesi kurulduktan sonra şirketiniz dış denetçilerden şartlı veya olumsuz görüş aldı mı?

2. Araştırma Hakkında

Araştırmanın Problemi

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda hisse senetleri işlem gören şirketler, bilindiği gibi TTK'ya göre denetim kurulları tarafından denetlenmektedirler ve SPK'ya göre bağımsız denetime tabidirler. 2003 yılından beri SPK ve BDDK düzenlemelerine göre ise kurumsal yönetim çerçevesinde denetim komitesi kurmak zorundadırlar. Bu düzenlemenin önemli amaçlarından biri de etkin iç denetim ortamının sağlanmasıdır. 2003 yılından günümüze kadar komitelerinin etkin iç denetim ortamının oluşturulmasına katkıları olup olmadığı merak konusu olmakla beraber, çalışmada aşağıdaki soruların cevabı araştırılmıştır:

- Acaba kurulan komite sadece şekil şartını yerine getirmek için mi oluşturulmuştur?
- Yoksa komitelerin iç denetimin etkinliğinde bir rolü var mıdır?
- Komitelerin iç denetimin etkinliğine olan katkılarının artırılması için neler yapılabilir?
- Şirketlerin faaliyette buldukları sektör, faaliyet süresi ve halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın ana amacı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 Endeksinde hisse senetleri işlem gören şirketlerin, kurumsal yönetim çerçevesinde oluşturdukları denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğine katkıları olup olmadığını tespit etmektir. Bu ana amaç doğrultusunda alt amaç ise; komitenin iç denetimin etkinliğine olan katkılarını artırmak için öneriler geliştirmektir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada aşağıdaki ana hipotezler araştırılmıştır:

Hipotez 1: Denetim komiteleri iç denetimin etkinliğini arttırmışlardır.

Hipotez 2: İMKB-100 de yer alan mali, sınai, hizmetler sektöründe faaliyet gösteren şirketlerdeki denetim komitelerinin, iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi farklılık göstermektedir.

Hipotez 3: Şirketlerin faaliyet süresi ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişki vardır.

Hipotez 4: Şirketlerin halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişki vardır.

Araştırmanın Kapsamı ve Varsayımları

01.10.2006 - 31.12.2006 döneminde İMKB'ye kayıtlı ilk 100 de yer alan şirketler ana kütle olarak kabul edilmiştir. Zaman ve maliyet kısıtı nedeniyle araştırma İMKB'ye kayıtlı tüm şirketlerde uygulanamamıştır. Ana kütle olarak İMKB-100'e kayıtlı şirketlerin seçilirken bu şirketlerin kurumsal yönetim uygulamalarını benimsedikleri ve bu doğrultuda denetim komitesi oluşturma olasılıklarının daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

İMKB-100 endeksinde yer alan şirketler üzerine yapılan araştırmada veri toplama tekniği olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu İMKB-100 şirketlerine

internet aracılığıyla ve kargo yoluyla gönderilmiştir. Genel olarak anketlerin geri dönüş oranının %30'lar civarında olması yeterli bir geri dönüş oranı kabul görmekle birlikte, bu çalışmada 35 şirketten cevap gelmiş, yani %35 gibi bir oran elde edilmiştir. Anketin geri dönüş süresi yaklaşık 2 ay olmuştur. İMKB-100 endeksinde yer alan şirketlerdeki denetim komitesinin iç denetimin etkinliğine katkısı olup olmadığını tespit etmek ve araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla Anova, Ki-Kare, Standart Sapma ile Ortalama Analizleri yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Şirketlerin ve Anketi Cevaplayanların Profili

İMKB-100 şirketleri üzerine yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre şirketlerin ve anketi cevaplayanların profili şu şekildedir:

- Araştırma anketini yanıtlayan kişilerin şirket içindeki pozisyonları incelendiğinde katılımcıların %40'ının iç denetçi, %29'unun genel müdür veya yardımcısı, %14'ünün yönetim kurulu başkanı veya üyesi, %17'sinin hem yönetim kurulu hem de denetim komitesi üyesi olduğu görülmektedir. Denetim komitesinin iç denetimin etkinliğine katkısı olup olmadığı değerlendirilecek en objektif kişi iç denetçileridir. Bu açıdan anketi iç denetçilerin cevaplaması güvenilirlik açısından önem taşımaktadır. Bu durumun %40 gibi bir oranla gerçekleşmesi olumludur.
- Ankete cevap veren şirketlerin %55'i sınai, %34'ü mali, %11'i hizmetler sektöründe faaliyet göstermektedir.
- Yirmi yılı aşkın süredir faaliyet gösteren şirketlerin toplam içindeki payı %82 düzeyindedir. Faaliyetlerini yirmi yıldan kısa bir

süredir sürdüren şirketlerin oranı ise %18'dir.

- Ankete cevap veren şirketlerin %31'inde halka açıklık oranı %20-%29'dur.%26'sında bu oran %40-%49, %23'ünde %30-%39, %17'sinde %20-%29, %3'ünde ise %1-%9'dur.
- Ankete cevap veren şirketlerin %94'ünde denetim komitesi var iken, %6'sında bulunmamaktadır. Oysaki SPK mevzuatına göre hisse senetleri borsada işlem gören şirketler denetim komitesi kurmak zorundadırlar.

Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Rollerini

Denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğine katkılarının olup olmadığını ölçmek için, iç denetimin amaçlarına bağlı olarak şirketlere yedi soru yöneltilmiştir. İMKB-100 şirketleri üzerine yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre, şirketlerin bu sorulara yönelik verdikleri cevaplar şöyledir:

- “Denetim komitesi kurulduktan sonra şirketin karında artış görülmüştür” fikrine anketi cevaplayanların %12'si kesinlikle katılıyorum, %12'si katılıyorum, %24'ü kısmen katılıyorum, %46'sı katılmıyorum, %6'sı kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.
- “Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette verimlilik artışı sağlanmıştır” fikrine anketi cevaplayanların %9'u kesinlikle katılıyorum, %31'i katılıyorum, %24'ü kısmen katılıyorum, %24'ü katılmıyorum, %12'si kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.
- “Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette hata ve yolsuzluklar önlenmiştir” fikrine anketi cevaplayanların %9'u kesinlikle katılıyorum, %15'i katılıyorum, %49'u kısmen katılıyorum, %18'i katılmıyorum, %9'u kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.

- “Denetim komitesi kurulduktan sonra yönetim politikalarına bağlılık artmıştır” fikrine anketi cevaplayanların %6’sı kesinlikle katılıyorum, %40’ı katılıyorum, %33’ü kısmen katılıyorum, %15’i katılmıyorum, %6’sı kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.
- “Denetim komitesi kurulduktan sonra bütçe hedefleri tutturulmuştur” fikrine anketi cevaplayanların %6’sı kesinlikle katılıyorum, %12’si katılıyorum, %21’i kısmen katılıyorum, %52’si katılmıyorum, %9’u kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.
- “Denetim komitesi kurulduktan sonra alınan vergi cezası sayısında azalma vardır” fikrine anketi cevaplayanların %6’sı kesinlikle katılıyorum, %15’i katılıyorum, %34’ü kısmen katılıyorum, %33’ü katılmıyorum, %12’si kesinlikle katılmıyorum görüşündedir.
- Denetim komitesi kurulduktan sonra dış denetçilerden şartlı veya olumsuz görüş alan şirketlerin oranı %9 iken, almayanların oranı %91 oranındadır.

Yukarıdaki sorulara yönelik verilen yanıtlar incelenerek her bir yargının aritmetik ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır ve her biri için katılma derecesi belirlenmiştir. Aritmetik ortalama değeri 1,00-2,33 arası olanlar yüksek katılım; 2,34-3,66 orta düzeyde katılım; 3,67-5,00 düşük katılım şeklinde değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Rollerinin Değerlendirilmesi

	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Katılma Derecesi
Denetim komitesi kurulduktan sonra şirketin karında artış görülmüştür.	3,4545	0,1851	Orta
Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette verimlilik artışı sağlanmıştır.	3,0000	0,2087	Orta
Denetim komitesi kurulduktan sonra şirkette hata ve yolsuzluklar önlenmiştir.	3,0303	0,1820	Orta
Denetim komitesi kurulduktan sonra yönetim politikalarına bağlılık artmıştır.	2,7576	0,1742	Orta
Denetim komitesi kurulduktan sonra bütçe hedefleri tutturulmuştur.	3,4545	0,1799	Orta
Denetim komitesi kurulduktan sonra alınan vergi cezası sayısında azalma vardır.	3,3030	0,1871	Orta

Aritmetik Ortalama = 1,00-2,33 Yüksek, Aritmetik Ortalama: 2,34-3,66 Orta, Aritmetik Ortalama: 3,67-5,00 Düşük

Tablo 1’de her bir yargıya verilen yanıtlar incelendiğinde orta düzeyde bir katılım olduğu gözlenmektedir.

Bu doğrultuda denilebilir ki; denetim komiteleri iç denetimin etkinliğini kısmen sağlamışlardır.

İMKB-100’deki Sektörlere Göre Denetim Komitelerinin, İç Denetimin Etkinliğini Sağlama Düzeyinin Anova Analiz Sonuçları

Anova analizi, iki veya daha fazla anakütlenin birlikte değerlendirilerek, aralarında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığının araştırıldığı bir tekniktir.

Ankete cevap veren şirketlerin faaliyet gösterdikleri sektörler 2'den fazla olduğu için anova yönetiminin kullanılması uygundur.

İç denetimin etkinliğini belirleyebilmek için şirketlere sorulan yedi soru alt hipotezler başlığı altında incelenmiştir. İMKB-100 endeksinde sınai, mali, hizmetler sektörlerinin kendisine özgü yapısı ve işleyişi vardır. Mali sektörde özelliklerde

bankalarda daha sıkı bir denetim yapılmaktadır. SPK'nın yapmış olduğu düzenlemelerin yanında BDDK da denetim komitesine yönelik bir takım düzenlemeler getirmiştir. Dolayısıyla sektörlerin denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeylerinde farklı sonuçların çıkması beklenmektedir. Verilere yönelik analiz sonuçları şu şekildedir:

Tablo 2: İMKB-100' deki Sektörlere Göre Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliğini Sağlama Düzeyinin Anova Analiz Sonuçları

	F	F değerinin anlamlılık düzeyi
Denetim komitesinin karı artırma düzeyi	2,237	0,124
Denetim komitesinin verimlilik artırma düzeyi	1,751	0,191
Denetim komitesinin hata ve yolsuzlukları önleme düzeyi	1,422	0,257
Denetim komitesinin yönetim politikalarına bağlılığı artırma düzeyi	1,365	0,271
Denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi	4,238	0,024
Denetim komitesinin vergi cezası sayısını azaltma düzeyi	1,945	0,161
Denetim komitesinin, dış denetçilerden şartlı veya olumsuz görüş alma sayısını azaltma düzeyi	0,687	0,511

Tablo 2'ye göre; İMKB-100'deki sektörler ile denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi arasındaki ilişkinin ölçülmesi ile elde edilen anova testi sonuçlarına göre $F=4,23$ ve Significance değeri 0,024 tür. Significance değeri sıfıra yakın olduğu için denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi sektörler için farklılık göstermektedir. Diğer hipotezler için Significance değerleri incelendiğinde 0,05'ten büyük olduğu görülmektedir. 5.Hipotez hariç diğer hipotezler reddedilecektir. Dolayısıyla gruplar arası fark yoktur. Sektörler birbirlerine yakın cevap vermişlerdir.

One way anova yöntemine göre denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi sektörler için farklılık göstermektedir. Ancak bu yöntemle göre farklılığın hangi sektörlerden kaynaklandığı bilinmemektedir. Anova sonuçlarında tespit edilen farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla scheffe testi yapılır. Hangi sektörlerden kaynaklandığını bulmak için yapılan scheffe testi sonuçlarına göre; * işareti ile

belirtilen sektörlerin farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Sektörler İle Denetim Komitelerinin Bütçe Hedeflerini Tutturma Düzeyi Arasındaki İlişkinin Scheffe Testi Sonuçları

		Anlamlılık düzeyi	Standart sapma
Sınai	Mali	-0,3627	0,3554
	Hizmetler	1,2206	0,5238
Mali	Sınai	0,3627	0,3554
	Hizmetler	1,5833*	0,5442
Hizmetler	Sınai	-1,2206	0,5238
	Mali	-1,5833*	0,5442

Tablo 3'e bakıldığında denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi açısından mali ve hizmetler sektörünün farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yani denetim komitesinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi açısından mali ve hizmetler sektörü daha etkindir ve bu etkinlik istatistiksel açıdan da anlamlı büyüklüktedir.

Faaliyet Süresi ve Halka Açıklık Oranı İle Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliğini Sağlama Düzeyi Arasındaki İlişkinin Ki-Kare Analiz Sonuçları

Ki-kare sına ma tekniği, değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığını, gözlenen frekanslarla beklenen frekanslar arasında bir karşılaştırma yaparak belirlemeye çalışan bir tekniktir. Araştırmada değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışıldığı için ki-kare yöntemi araştırmaya uygun bir yöntemdir.

Uzun süredir faaliyette bulunmak kurumsallaşmış olmanın bir göstergesidir. Kurumsallaşan şirketler toplumda organize olmuştur, bu şirketlerin kabul edilmiş prosedürleri ve belli sosyal ilişkiler düzeni vardır. Kurumsallaşmanın en önemli özelliklerinden biri de şeffaflıktır. Dolayısıyla bu şirketlerde iç ve dış denetim gereği gibi yerine getirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, faaliyet süresi ile denetim komitelerinin iç denetimin

etkinliğini sağlama düzeyi arasında bir ilişki olduğu düşünölmektedir.

şirketlerde halka açıklık oranı arttıka bu durum şirketin başta hissedarlar olmak üzere çok daha fazla sayıda kişi veya gruba karşı sorumlu olması anlamına gelmektedir. Sorumluluğun artmasıyla birlikte şirket faaliyetlerinden etkilenen hissedar, yatırımcı ve diğer grupların beklentilerinin karşılanması konusunda şirketlerin üzerlerinde daha yoğun bir baskı oluşturmaktadır ve şirketler daha şeffaf olunması gereçeği ile yüzleşmektedirler. Dolayısıyla şeffaflığı sağlayan iç ve dış denetimin gereği gibi yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında da bir ilişki olduğu düşünölmektedir.

Faaliyet süresi ve halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik oluşturulan hipotezler ve ki-kare analizine göre çıkan sonuçlar aşağda tek tablo halinde özetlenmiştir.

Tablo 4: Faaliyet Süresi ve Halka Açıklık Oranı İle Denetim Komitelerinin İç Denetimin Etkinliğini Sağlama Düzeyi Arasındaki İlişkinin Ki-Kare Analiz Sonuçları

Hipotezler	Faaliyet Süresi		Halka Açıklık Oranı	
	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç	Anlamlılık Düzeyi	Sonuç
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, karı artırma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,89	Red	0,38	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, verimlilik artırma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,78	Red	0,60	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, hata ve yolsuzlukları önleme düzeyi arasında ilişki vardır.	0,94	Red	0,46	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, yönetim politikalarına bağlılığı artırma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,78	Red	0,42	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, bütçe hedeflerini tutturma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,75	Red	0,21	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, vergi cezası sayısını azaltma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,33	Red	0,42	Red
şirketlerin faaliyet süresi/halka açıklık oranı ile denetim komitesinin, dış denetçilerden şartlı veya olumsuz görüş alma sayısını azaltma düzeyi arasında ilişki vardır.	0,86	Red	0,39	Red

Ki-kare testinde üzerinde durulacak olan değer Pearson Chi-Square değeri ve buna tekabül eden anlamlılık seviyesidir. Anlamlı farkın var olduğundan bahsedebilmek için (%5 anlamlılık seviyesi için kritik değer olan) bu değer 0.05'ten küçük olması gerekmektedir. Tablo 4'te de analiz sonucunda elde edilen Pearson Chi-Square değerleri yazılmıştır.

Tablo 4'te faaliyet süresi ile halka açıklık oranı denetim komitesinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişkinin ki-kare analiz sonuçlarına bakıldığında tüm hipotezlere ait Pearson Chi-Square değerleri 0.05'ten büyük olduğundan hipotezler reddedilir. Diğer bir deyişle; şirketlerin faaliyet süresi ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişki yoktur.

Aynı şekilde şirketlerin halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasındaki ilişkinin ki-kare analiz sonuçlarına bakıldığında tüm hipotezlere ait Pearson Chi-Square değeri 0.05'ten büyük olduğundan hipotezler reddedilir. Diğer bir deyişle; şirketlerin halka açıklık oranı ile denetim komitesinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında ilişki yoktur.

Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda küreselleşmenin sonucu olarak yaşanan büyüme, karmaşıklaşan işlemler ve piyasa ilişkileri beraberinde bazı sorunlar oluşturmuştur. Ortaya çıkan muhasebe hileleri, finansal raporlamanın doğruluğu ve güvenilirliğini sağlama konusunda iç kontrol sisteminin ve denetim sürecinin sorgulanmasını gündeme getirmiştir.

Gelişmiş ülkelerde yaşanan ciddi sıkıntılar, denetim konusunda yeni yasal düzenlemeler gündeme getirmiştir. A.B.D' de yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Kanunu ile iç kontrol sistemi ve iç denetime verilen önem daha da arttırılmıştır. Ülkemizde ise Bankacılık Kanunu ve SPKa mevzuatı, Sarbanes-Oxley Kanununda yer alan esasları benimseyen bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Dünyadaki gelişmelere koşut

düzenlemelerin yapıldığı ülkemizde çağdaş bir kurumsal yönetim ekseninde denetim için gerekli yasal çerçeve belirlenmiştir ve denetim komitesi kurulması zorunlu tutulmuştur.

Ülkemizde geçmişi henüz yeni olmasına rağmen, halka açık şirketler için oluşturulması zorunlu olan denetim komitesinin etkin çalışması, iç denetimin etkinliğini sağlayarak kurumsal yönetimin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayacaktır. Çalışmada dört yıllık uygulamada olan denetim komitelerinin iç denetimin etkinliği üzerindeki rolleri, İMKB' ye kayıtlı 35 şirketten elde edilen verilerle ortaya koyulmuştur. Elde edilen verilere göre; denetim komiteleri iç denetimin etkinliğini kısmen sağlamışlardır.

Analiz sonuçlarına göre; faaliyet süresi ve halka açıklık oranı ile denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeyi arasında bir ilişki bulunamamıştır. Sektörlerin denetim komitelerinin iç denetimin etkinliğini sağlama düzeylerinde farklılık olup olmadığının tespit edildiği Anova Testi sonucuna göre; denetim komitelerinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi sektörlere göre farklılık göstermektedir ve bu farklılık mali ve hizmetler sektöründen kaynaklanmaktadır. Denetim komitelerinin bütçe hedeflerini tutturma düzeyi açısından mali ve hizmetler sektörü daha etkindir ve bu etkinlik istatistiksel açıdan da anlamlı büyüklüktedir.

Çıkan sonuçlara bakıldığında, denetim komitelerinin yapısı ve çalışma şeklinde bir takım değişikliklere gidilerek komitelerin daha etkin hale getirilebileceği ve dolayısıyla iç denetimin etkinliğine olan katkılarının artırılabilirliği söylenebilir. Denetim komitelerinin daha etkin hale getirilmesi için şunlar yapılabilir:

- Yasal zorunluluğa rağmen bün-yelerinde denetim komitesi oluşturmayan şirketler, bu gerekliliği vakit kaybetmeden yerine getirmelidirler.
- SPK'ya göre iki üyeden oluşması yeterli olan komitenin üye sayısı üçe çıkartılmalıdır.

- Komiteye seçilecek tüm üyelerin muhasebe, finans, denetim eğitimi almış ve ya bu konularda deneyimi olan kişilerden seçilmesi sağlanmalıdır.
- Komiteye seçilecek en az bir üyenin muhasebe denetimi ile ilgili sertifikaya sahip olması sağlanmalıdır.
- Komitedeki tüm üyelerin şirket ile doğrudan veya dolaylı ticari ya da yönetsel herhangi bir ilişkisi olmamalıdır.
- SPK'ya göre üç ayda bir yapılması gereken toplantıların sıklığı artırılmalıdır.
- Üyelere finansal yönetim, risk yönetimi, parasal işlemler ve kontroller, muhasebe ve kurumsal raporlamadaki gelişmeler, sektörel trendler, politikalar ve stratejiler ile kurumsal yönetim anlayışındaki gelişmeler konularında eğitim verilmelidir.

Etkin iç denetim ve doğru yapılandırılmış bir denetim komitesi ile kurumsal yönetim daha bütüncül ve güçlü bir hale dönüşecektir. Türkiye'deki şirketlerin kurumsal yönetimi uygulayabilmeleri için iç denetim faaliyetlerini etkinleştirmeleri ve bunu da denetim komiteleriyle desteklemeleri gerekmektedir.

Çalışma Türkiye'de bu alanda yapılan ilk çalışmadır. Süre geçtikçe bu konuda yapılacak çalışmalarla daha anlamlı sonuçlar elde edileceği beklenmektedir. Yapılacak çalışmalarda denetim komitesinin etkin çalışabilmesi ve iç denetimin amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmasındaki engeller ve sorunlar belirlenebilir. Böylece denetim komitesinin etkin çalışabilmesi sağlanarak iç denetimin etkinliğine olan katkısı artırılabilir.

Kaynakça

ARARAT, Melsa, "Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık", 6. Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 16-19 Nisan 2003.

(www.istanbulsmmmodasi.org.tr/sempozyumkonu.asp?id=1125&did=6&dad=6.%20MUHASEBE%20DENETİMİ%20SEMPOZYUMU%20(16%20%2019%20Nisan%202003).

AKARKARASU, Nahit, **Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleş-**

tirilmesi İçin Öneriler, SPK Denetleme Dairesi, Yeterlik Etüdü, İstanbul, 2000.

Alvin A.Arens, James K. Loebbecke, **Auditing: An Integrated Approach**, Prentice-Hall Inc. Seventh Ed. 1997.

ARGÜDEN, Yılmaz, "Denetim Komitesi ve İç Denetim", **Dünya Gazetesi**, 07.06.2006.

BRAIOTTA, Louis Jr. , **The Audit Committee Hand Book**, 3rd Edition, John Wiley&Sons Inc., New York, 1999.

DAĞLI, Kubilay, **Aracı Kurumlarda İç Kontrol Sisteminin Önemi ve İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi**, SPK aracılık Faaliyetleri Dairesi, Yeterlik Etüdü, Ekim, 2000.

DEMİRBAŞ, Mahmut; UYAR, Süleyman, **Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Denetim Komitesi**, Güncel Yayıncılık, Nisan 2006.

EŞKAZAN, Ali Rıza, "Denetim Komiteleri ve İç Denetim", **İç Denetim Dergisi** , Bahar 2003.

GOODWIN, Jenny, "The Relationship Between The Audit Committee And The Internal Audit Commit And The Internal Audit Function: Evidence From Australia And New Zealand", **International Journal of Auditing Int. J.** , 2003, Audit.7.

GÜREDİN, Ersin, SÜRMEİLİ, Fevzi, **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:835, Eskişehir.

KEPEKÇİ, Celal, **Bağımsız Denetim**, Avcıol Basım Yayın, 2004.

MERTZ, Mary, "Inside The Audit Committee", **The Internal Auditor**, Oct 1993, 50, 5, ABI/INFORM GLOBAL.

ÖZER, Mevlüt, **Denetim**, Özkan Matbaacılık, 1.Baskı, 1997.

Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yönetim İlkeleri, Temmuz 2003.

Thomas, William, C., Bard H. Ward, Emerson O.Hankle, **Auditing Theory And Practise**, 4. ed. PWS-Kent Publishing Company, Boston 1998.

Tüsiad, **Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, Yayın No: 336, İstanbul Aralık 2002.

UYAR, Süleyman, "İç Denetçi İle Denetim Komitesi Arasında Nasıl Bir İlişki Olmalıdır", **İç Denetim Dergisi**, Yaz 2005.

UZAY, Şaban, "İşletmelerde Denetimin Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Turmob Yayınları Ocak 2003.

UZAY, Şaban, "İç Denetimin Geleceği ve Yeni Eğilimler", 22. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, Mayıs 2003.

YILANCI, Münevver, "Denetim Komitesinin İç Denetim Etkinliğini Sağlamadaki ve Hileleri Önlemedeki Rolü", **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Turmob Yayınları, Ocak 2003.

YILANCI, Münevver, **İç Denetim**, Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.

YILANCI, Münevver; SEVİM, Şerafettin, "İşletmelerde İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonu", **İşletmecinin El Kitabı**, Biar Eğitim Yayınları No.13, Ankara, 1991.

"Sarbanes Oxley Yasası", **Bilanço Dergisi**, Sayı:74, Aralık 2002.